

EuNaMus-konferenssi eurooppalaisista museoista

Riitta Oittinen

Niin kansallistunteen kuin kansainvälisyysajattelun levittäminen kuuluvat museoiden tehtäviin, samoin kuin tiedonhankinta ja -säilyttäminen yleisemmin. Kuten Guggeheimista kummunnut keskustelu on havainnollistanut, museoihin punoutuvat myös poliittiset kuviot ja raha. Näitä teemoja vähintään sivuttiin EuNaMus-projektin (*European National Museums: Identity politics, the uses of the past and the European citizen*) kahdessa toisiinsa liittyneessä konferenssissa. EuNaMusta rahoittaa Euroopan komission, ja siinä on mukana kahdeksan yliopistoa.

Tammikuun lopulla Brysselissä järjestetyt konferenssit keskittyivät Euroopan kansallismuseoihin, yhteisöjen muodostamiseen ja konflikteista neuvotteluun. Tarkempina teemoina olivat uusien museoiden perustamiset, kiistanalaisten kulttuuriaarteiden palauttaminen sekä sodan ja diktatuurien historian esillepano. Lisäksi käsiteltiin kansallista ja eurooppalaista identiteettiä, olihan osavastuu järjestelyistä Euroopan parlamentin museohankkeella *the House of European History*. Tätä kiistanalaista projektia esitteli sen akateeminen johtaja Taja Vock-van Gaal, kritiikkiä tosin mainitsematta.

Ohjelman perusteella ensimmäinen päivä ei vaikuttanut tavattoman lupaavalta, sillä se alkoi peräti neljällä tervehdyspuheella. Jotkut niistä kuitenkin paljastuivat kiinnostaviksi omilla tavoillaan. Aluksi EuNaMusta koordinoiva professori Peter Aronsson Linköpingin yliopistosta esitteli hanketta, painottaen viestinnän merkitystä. Tämä ilmenee esimerkiksi useiden konferenssien järjestämisessä, yhteydenpidossa viiteryhmiin, verkkojulkaisemisessa ja Internetin muussa hyödyntämisessä. Vilkaisu hankkeen kotisivuille todentaa, että niitä todellakin päivitetään. Tarjolla on niin budjetti kuin esimerkiksi linkkejä radio-ohjelmiin ja videoklippeihin. Rahoittajan edustajat, eli kaksi komission virkamiestä, kertoivat omissa tervehdyksissään mitä hankkeelta odotetaan. Karkeasti ja hieman ironisesti anottuna projektin halutaan osoittavan että museoista on jotain hyötyä. Niiden tulisi houkuttaa pariinsa enemmän nuoria, vanhoja ja marginalisoituja ryhmiä. Lisäksi kaivattiin eväitä "eurooppalaisen dialogin" vahvistamiselle, ajatus joka on helpompi esittää kuin toteuttaa. Tosin yhtä käytännön ratkaisua dialogille tarkensi Euroopan parlamentin jäsen Chrysoula Paliadelin esittämä kommentti eurooppalaisten museoiden taiteenvaihdon ja yhteistyön tekemisestä helpommaksi.

Museoiden yksiselitteisen "hyödyllisyyden" todistaminen tai mittaaminen on tietysti melkoisen mahdotonta. Sen sijaan niin dialogia kävijöiden kanssa, kuin maiden ja maitteidenkin välillä, konferenssissa ruodittiin runsaasti. Museoiden sivustojen yhteyteen tehtyjen keskustelupalstoihin tunnuttiin ainakin yleisökeskustelun perusteella suhtauduttavan liiankin ongelmattomasti. Pahimmillaanhan tietyn teeman ympärille luodun keskustelualan tekeminen aiheelle X tuntuu olevan vastine mappi-öölle, paikka jossa kansalaisten toivotaan porisevan keskenään ja ammattilaisia häiritsemättä. Parhaimmillaan joidenkin museoiden virtuaalinen keskustelumahdollisuus voi toki täyttää jonkun funktion, kenties rohkaista ihmisiä pohtimaan käsityksiä menneisyydestä ja historiapolitiikasta.

Museologi Martin Schaererinkin näkemys liittyi kommunikaatioon. Hän muistutti kävijöiden usein pitävän museoita "totena", suhtautuvan niihin kriitikkömämmin kuin esimerkiksi television ohjelmatarjontaan. Tämän vuoksi museoiden perustamisidea ja mukana

olevat tahot pitäisi hänestä ilmoittaa selvästi. Ajatus tuntuu mielekkäältä myös selkeästi poliittisiin tarkoituksiin perustettavien museoiden kohdalla.

Kommunikaatiokyky yhdistettynä diplomaattisiin taitoihin ovat erityisen tärkeitä, kun kyseessä on museoesineiden omistussuhteista neuvottelu. Yksi tunnetuimmista ratkaisemattomista tapauksista lienee niin sanottujen Elginin marmoreiden palauttaminen British Museumista Ateenan Parthenoniin. Konferenssissa esitelty EuNaMus-hankkeen työstämä wiki-tyyppinen tietopankki perinnesodista tekee tunnetuksi muitakin kiistoja. Tähän mennessä tapauksia on kerätty 17 maasta, Suomesta ei ainakaan toistaiseksi mitään. Ajanpuutteen vuoksi tietopankin esittely jäi valitettavasti vähäiseksi, mutta jossain vaiheessa informaatio julkaistaneen verkossa. Lähes pelkäksi maininnaksi jäi myös esitys saksalais-venäläisestä museodialogista (*Deutsch-Russische Museumsdialog*), jonka puitteissa neuvottelaan neuvostojoukkojen toisen maailmansodan aikana Saksasta viemistä taideteoksista, kirjoista ja arkistomateriaalista.

Varsinaisen ryöstösaaliin ohella kiistanalainen museomateriaali kattaa runsaasti eri aikoina paikkaa vaihtanutta esineistöä: muun muassa pakolaisten, kolonialistien ja löytöretkeilijöiden mukanaan viemiä tavaroita, kuten taidearteita, muumioita ja pyhiä esineitä. Omistussuhteista kiistellään myös uusien rajojen tai jopa valtioiden syntymisen myötä. Puolalainen juristi Andrzej Jakubowski esitteli ratkaisuja kulttuuriaarteiden palauttamiselle tai yhteisomistukselle. Vetoaminen lakiin voi saada tilanteen lukkoon; sen sijaan neuvottelu kulttuuriesineiden vaihdosta, yhteisomistuksesta tai pitkäaikaisista lainoista voi tuoda parempia tuloksia ja auttaa osapuolia säilyttämään kasvonsa.

Pohtiessaan arktisten alueiden esineiden palauttamista niiden syntysijoille norjalainen Lill Eilertsen ja ruotsalainen Eva Silvéniin toivat asian lähemmäs Suomeakin. Aiheeseen liittyy paljon hankalia kysymyksiä. Kenen pitäisi tehdä esineisiin palauttamiseen liittyvä aloite? Kannattaisiko Ruotsin Lapista hankittua esineistöä kuitenkin säilyttää Tukholmassa, koska niin moni saamelainen nykyisin asuu siellä? Pitääkö ihmisjäänteet haudata vai säilyttää tutkimustarkoituksiin? Samasta teemasta puhui myös Lotten Gustafsson Reinius esitelllessään tapausta, jossa Tukholman etnologiseen museoon päätyneet aboriginaalien pääkallo palautettiin Australiaan. Niiden juhlallinen luovutus Tukholmassa tapahtuneine savuseremonioineen, kuljettaminen maailman toiselle puolelle ja vastaanotto eivät suinkaan ole tarinan loppu. Palautettavista esineistä voi syntyä uusia riitoja palauttamisen jälkeen. Ylipäätään omistamisen käsitys ei ole yksi ja sama ympäri maailmaa.

Jos museokokoelmien esillepano ja säilyttäminen voivat olla varsinaisia miinakenttiä, sellaiseksi saattaa osoittautua myös uuden museon perustaminen. Esimerkistä käy ristiriitaisen vastaanoton saanut, vuoden 2010 lopulla Sofiassa avattu Sosialistisen taiteen museo (*Museum of Socialist Art*), jota tarkasteli antropologi Rossitza Guentcheva. Kiistaa käytiin jo siitä, olisiko sana "sosialistinen" pitänyt korvata "totalitaarisella". Nimeäkin ongelmallisemmalla vaikutti, että näyttely rajoittui lähes ainoastaan esineiden esillepanemiseen, kuten patsaspuiston jättiläiskokoiseen Leniniin. Selittävän ja kontekstoivan tekstin osuus on minimaalinen. Tähän rinnastui kiinnostavasti romanialaisen Siminda Badican esitys Bukarestin talonpoikaimuseosta (*Romanian Peasant Museum*). Tässä entisenä kommunistisen puolueen propagandamuseonakin toimineessa paikassa järjestettiin muun muassa näyttely, jossa katsojille kerrottiin etukäteen, että jokaisessa huoneessa on esillä esine kommunistisen ajan kokoelmista, ilman että sitä erikseen mainittiin. Tämä haastoi katsojia miettimään sitä, mitä "kommunistisella esineellä" lopulta oikein tarkoitetaan. Tällaisella strategialla tiedon antamisen vähäisyys toimi eri tavalla kuin naapurimaan Sosialistisen taiteen museossa.

Vaikka nykyisin korostetaan kansainvälisyyttä, dialogia ja Internetin käyttöä joka käänteessä, vaikuttaa välillä siltä, etteivät monet tahot ole läheskään aina tietoisia edes niitä

melko lähellä olevista muista projekteista. Ainakin Eurooppaa ja eurooppalaisuutta käsitteleviä näyttelyjä ja tutkimushankkeita ilmaantuu kuin sieniä sateella. Kaikkiaan keskustelussa esiintyi hieman naivia otetta historiapolitiikkaan ja historialliseen kontekstointiin, mistä kertoi joidenkin osallistujien halu yksinkertaistaa natsismi ja reaaliosialismi saman kolikon kääntöpuoliksi. Toisaalta ainahan konferenssien anti on myös siinä, että ne kertovat alasta kiinnostuneiden itseymmärryksestä. Lisäksi tapaaminen toi esille museolaitokseen kohdistettuja toiveita ja ennakkoluuloja. Selväksi kävi myös toimintastrategioiden erilaisuus ja valtavat resurssierot. Kustannuksiin liittyen todettiin, että jo olemassa olevien kokoelmien esillepano, uudelleenjärjestäminen ja kierrättäminen on valtavasti halvempaa kuin uusien rakennusten pystyttäminen.

EuNaMus verkkosivut: <http://www.eunamus.eu/>

Riitta Oittinen on VTM.

Muutoksia ja murroksia 1800-luvulla

Anna Rajavuori

1800-luvun tutkimuksen verkosto järjesti neljännen vuosikonferenssinsa 26.–27.1.2012 Helsingissä. Konferenssin teemana oli ”Modernin kohtaaminen 1800-luvulla”, johon otettiin kantaa neljän yleisluennon ja 44 esitelmän voimin. Konferenssi järjestettiin yhteistyössä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Topelius-seuran sekä Suomen Akatemian rahoittaman FOC-projektin ja NOS-HS-rahoitteisen Opera on the Move -projektin kanssa. Sibelius-Akatemian panos näkyi konferenssin ohjelmassa musiikkiin ja näyttämötaiteeseen liittyvien aiheiden runsaana määränä. Kaiken kaikkiaan konferenssin osanottajamäärä kasvoi hieman edellisvuosista; lähes 90 kuulijaa edustivat pariakymmentä tieteenalaa ja yhtätoista yliopistoa tai tutkimuslaitosta. Eniten osanottajia oli historian, kirjallisuudentutkimuksen, musiikkitieteen ja folkloristiikan aloilta.

Järjestelytoimikuntaa edustaneiden Anna Kuisminin (Helsingin yliopiston tutkijakollegium) ja Eeva-Liisa Bastmanin (Helsingin yliopisto) avaussanojen jälkeen konferenssin aloitti Kati Mikkola (SKS & Helsingin yliopisto) kiinnostavalla katsauksella uutuusien vastustamiseen. Modernisaatiokehitys nähdään usein vain ”voittajien” eli uudistuksia ajaneiden näkökulmasta. Modernin kohtaaminen herätti kuitenkin ihmisissä ristiriitaisia tunteita ja reaktiota; epäluuloa, pelkoa ja vastarintaa, mutta myös innostusta, uteliaisuutta ja kokeilunhalua. Mikkolan mukaan vastustamisen motiivit olivat monitahoisia eivätkä kaikki uutuudet aiheuttaneet samanlaista vastarintaa. Uutuudet kuitenkin häiritsivät yleensä jollain tapaa sosiaalista tasapainoa, minkä vuoksi ne aiheuttavat monenlaisia tunteita.

Toisessa ensimmäisen päivän yleisluennossa Hannu Salmi (Turun yliopisto) pohti tähteyttä 1800-luvun muuttuvassa julkisuudessa. Modernisoituvan Keski-Euroopan varhaiset virtuoosit Niccolò Paganini ja Franz Liszt esiintyivät konserttikiertueiden lisäksi myös sanomalehtien konserttiarvioissa ja pikku-uutisissa. Salmen huomion kiinnitti tutkimusai-